

A *Titanic* tragédiája óta társaságok és múzeumok őrzik a múltat a jelen számára, Magyarországon mégsem közismert, hogy mi közünk ehhez a katasztrófához.

az első
mentőhajó

Carpat hia

A kivándorlók „Gúnár Linája”, a Cunard Line flottájában a *Carpathia* a magyar emigrációnak épült. A *Titanic* túlélőit az alsó oldalajtóin vették fel, így a kimerült embereknek keveset kellett felfelé mászni. A fedélközben a magyar orvos, dr. Lengyel Árpád várta őket.

írta Balogh Tamás

a Magyar Hajózástörténeti Egyesület tagja, Titanic-kutató

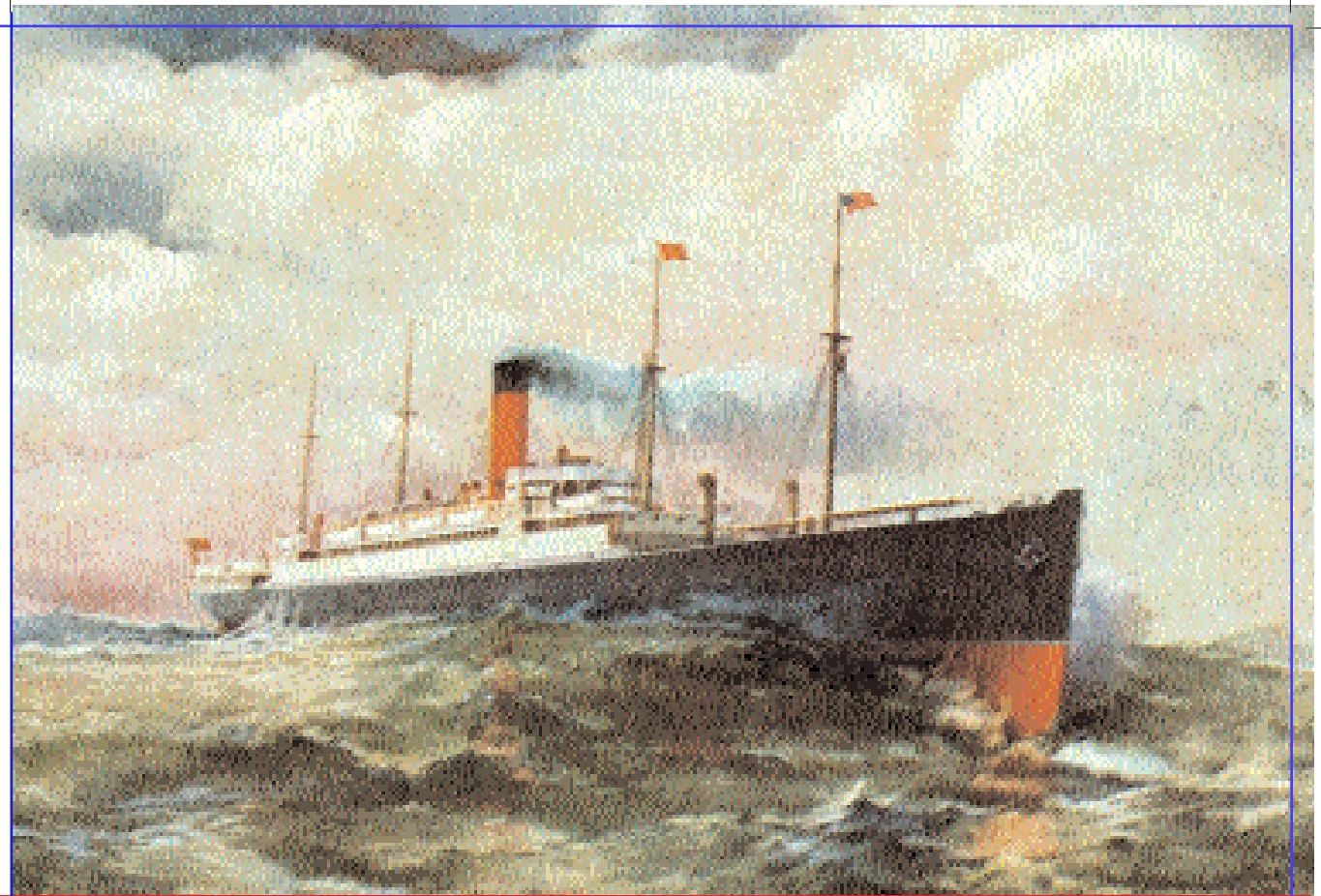
Nem Angliában vagyunk, ahol senki sem él 90 kilométernél távolabb a tengertől. Elzárt, kontinentális medence közepén élünk, mégis szinte minden korból akad olyan magyar, akinek nevét megőrizte a hajózás története.

Atenger magyar hőst 1912-ben dr. Lengyel Árpádnak hívták. 1886-ban született Pilismaróton – mesél az életéről unokája, Völgyi Péterné. Iskoláit Esztergomban és Budapesten végezte, ahol 1904-ben – még az egyetemi évek alatt – belépett a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület (BÖME) kötelékébe (a magyar mentők 1887-es megalakulásuktól fogva a leghatékosabb orvostanhallgatókat is alkalmazták, akik a mentőorvosok mellett sajátították el a szükséges gyakorlatot, néha pedig önállóan szálltak ki a könnyebb esetekhez). Lengyel Árpád 1909-ben szerzett diplomát, s ezután Budapesten helyezkedett el. Itt szembesült a kor egyik általános – és méretei miatt az orvostudomány számára is kihívást jelentő – problémájával, a kivándorlással. Évről évre több tízezeren hagyták el hazájukat, s váltottak hajójegyet összekuporgatott pénzükből. A kivándorlóhajók fedélzetén aztán, levegőtlen, homályos termek mélyén, emeletes ágyakon összeszűföldva várták, hogy új életet kezdhessenek a tengerentúlon. A hajóút azonban kíméletlen támadást intézett a gyakran eleve legyengült emberek – főleg a gyerekek és az idősek – szervezete ellen. Számtalanszor előfordult, hogy az amerikai hatóságok visszatartották, s az Újvilág kapujából egészségügyi okból fordították vissza a bevándorlókat.

Lengyel Árpád a kivándorlás korának epizód szereplőjéből egy csapásra vált a kor világszenzációjának egyik főszereplőjévé, akár csak a *Titanic* mentésére igyekvő hajója (balra fent) és tisztársai (balra lent).

1903-tól a magyar állam törvényben szabályozta a kivándorlás rendjét. A kivándorlók megpróbáltatásainak lehető mérséklése érdekében egyetlen társaságot, az angol Cunard Line-t bízta meg a magyar utasok szállításával, a Belügyminisztériumot pedig felhatalmazták arra, hogy a társaságot és a kivándorlókat szállító hajók szolgáltatásainak minőségét ellenőrizze. Az évek óta panaszolt egészségügyi körülmények javítására – és az idegen nyelvet nem beszélő magyar kivándorlók segítésére – pedig képzett orvosokat toboroztak. A felhívásnak eleget téve a 26 éves dr. Lengyel Árpád is tengeri szolgálatra jelentkezett a kor ismert kivándorlóhajója, a *Carpathia* fedélzetén. Miért is? Kalandvágyból...

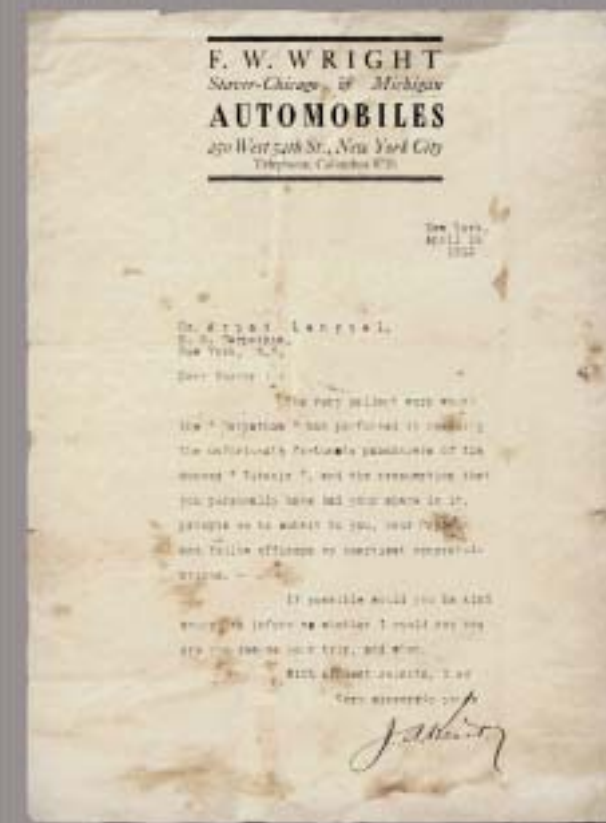

örök emlékek

MÉLY TISZTELET járt a példátlan mentés résztvevőinek. Lengyel Árpád a Liverpooli Élet- és Hajóroncsmentő Társaságtól kitüntetést és díszoklevelet, a halás túlélőktől pedig köszönőleveleket kapott (túldalalon jobbra és balra). Magyarországon József főherceg és Lukács László miniszterelnök kitüntette Rostron kapitányt, a személyzet tagjait pedig barátságos labdarúgó mérkőzésre hívta ki a Magyar Testgyakorlók Köre (jobbra). A bevételt a *Titanic* károsultjainak megsegítésére ajánlották fel. A végeredmény: MTK-Carpathia 3:2.

MÁIG TART a lelkesedés. Tanító Kálmán – az események magyar kutatója – számos relikviát őriz: tulajdona a doboz is, amelyet az áldozatok holttestét összegyűjtő hajó matrózai készítettek a *Titanic* roncsaiból (balra).

Dr. Lengyel Árpád nem az egyetlen magyar volt a hajó fedélzetén. A Cunard és a kormány megállapodása alapján – a magyar érdekek biztosítására – a személyzet több tagja is magyar volt (ápolók, utaskísérők, szakácsok és a *Carpathia* magyar tisztje, Ráth Gusztáv). Rajtuk kívül 725 utas kelt útra a *Carpathián* 1912. április 11-én New Yorkból a Földközi-tenger, illetve Magyarország felé. A hajó tervezett útvonala: Gibraltár, Genova, Nápoly, Trieszt és Fiume volt. Ezen az úton az 525 (köztük mintegy 300 magyar) visszavándorló fedélközön kívül 150 első osztályú utast is szállítottak, főleg idősebb amerikaiakat, akik napsütésre és óvilági romantikára vágytak. A hajó parancsnoka Arthur Henry Rostron kapitány volt. Bár már huszonhét éve szolgált a tengeren, még csak két éve volt kapitány és csak három hónapja a *Carpathia* parancsnoka. Az út mindnyájuk számára derűsnek és nyugodtnak ígérkezett.

Éjjel 0 óra 25 perckor azonban minden megváltozott.

Harold Thomas Cottam, a *Carpathia* egyetlen rádiótávírása rövid cigarettaszünet után visszatért a készülékéhez, és felvette a fülhallgatót, hátha hall valami érdekeset a mindaddig unalmas éjszakában. Amikor vételre kapcsolt, csak úgy özönlöttek a zaklatott üzenetek: 20 perccel éjfél előtt jéghegynek ütközött a világ legnagyobb óceánjárója, az elsüllyeszthetetlen *Titanic*, és 0 óra 15 perc óta folyamatosan segítséget kér! Cottam azonnal válaszolt, majd továbbította a hírt az álmából felriasztott Rostron kapitánynak, aki gyors számvetést végzett. 58 tengeri mérföldnyire (107,4 km) voltak a *Titanic* megadott pozíciójától; az összes mentőhajó közül a legközelebb: azonnal visszafordította a hajót, és hozzákezdett a mentés megszervezéséhez.

Riasztotta a pihenőidejüket töltő fűtőket, hogy a szolgálattevőkkel együtt – kettőzött erővel – táplálják a hajó kazánjait. A gépészeket pedig a fűtés és a melegvíz-szolgáltatás felfüggesztésére utasította: „minden gőzt a gépeknek!” A minden

ízében remegő *Carpathia* sebessége 17 csomóra nőtt (senki sem hitte, hogy a 14,5 csomós végsebességre tervezett hajó erre is képes lehet). Az utaskísérőket megbízta takarók, párnák, pótszékek és nyugágyak, a konyhát pedig meleg leves, kávé és tea előkészítésével. A fedélzetmester készenlétebe helyezte a mentőcsonkokat. Végül külön stewardokat állított a folyosókra, hogy megnyugtassák a fedélzeten tébláboló utasokat és magyarázatot adjanak a hajón tapasztalható készülődésre: „A *Carpathiának* semmi baja, egy másik hajó került végveszélybe”. Ám, ahogy kiderült, hogy a *Titanic*ről van szó, a hihetetlennek tűnő hír hallatán mindenki gyanakodni kezdett, hogy mégiscsak a *Carpathiát* érte baj és most siet, hogy segítsenek rajta.

„Doctor, a big thing, *Titanic* is sinking!” („Doktor, az a nagy helyzet, a *Titanic* süllyed!”) – ébresztette dr. Lengyel Árpádot a *Carpathia* ír származású első hajóorvosa, dr. Frank E. McGee, miután Rostron kapitány meghagyta neki, hogy állítsa szolgálatba a magyar orvost a

harmadosztályon. A hajó három osztályát szakososan három orvos szolgálta ki: az első osztályon dr. McGee, a másodosztályon egy olasz orvos, dr. Vittorio Risicato, a fedélközben pedig dr. Lengyel Árpád dolgozott. Ezt a beosztást vették alapul a *Titanic* hajótörteinek ellátásához is. Az orvosokat a számvevőbiztosok segítették, akiknek az volt a feladata, hogy a fedélzetre lépő túlélőket azonnal nyilvántartásba vegyék és az osztályuknak megfelelő elsősegélyhelyre irányítsák. Az orvosi vizsgálatok céljára a hajó ebédlőszalonjait jelölték ki; ezek voltak a legnagyobb befogadóképességű terek. Végül – azután, hogy az orvosok előkészítették a műszereiket, minden erősítő- és élénkítő orvosságukat – nem maradt más hátra, mint várni, hogy a *Carpathia* a *Titanic* közelébe érjen.

Hajnali 2 óra 45-kor feltűnt az első jéghegy, utána még egy, majd egy harmadik. Rostron azonban mit sem csökkentett a *Carpathia* sebességén: aggódott, hogy későn érkezik. 3.35-kor a *Carpathia* a *Titanic* által megadott helyre

hálás utókor

Lengyel Árpád emlékét ma alig néhányan őrzik: unokája (a túloldalon), a Budapesti Mentőmuzeum, ahol a katasztrófa túlélői által Lengyel Árpádnak adományozott aranyérem másolata is látható (balra) és a díszsír hely a Kerepesi Temetőben, ahová idén az amerikai *Titanic*-szakértő, Philip Gowan is ellátogatott (lent). A sírt a tengerhajózási világnapon minden évben a kegyelet virágai borítják.

ért, a gigászi óceánjáró azonban nem volt sehol. Rostron kétségbeesetten fellövetett egy jelzőrakétát... Ezernyi apró fellobbanó fénypont válaszolt: a *Titanic* 6 kilométeres körben szétszóródott mentőcsónakjaiban a túlélők minden éghetőt lángra lobbantottak, ami a kezük ügyébe került, hogy az óceánjárón észreveggyék őket. Az első túlélő 4.10-kor lépett a fedélzetre, az utolsó 8.30-kor. Az orvosokra szörnyű feladat várt. A *Carpathia* rendszeren két, egyenként 16 ágyas kórteremmel és egy fertőzőbeteg kórházzal rendelkezett. Mivel az utóbbi éppen üres volt, a *Carpathia* betegeit oda költöztették át, a két kórterembe pedig a *Titanic* sebesült túlélői kerültek, összesen negyvenketten. Sok volt a zúzódás és a törés, de a hiányos öltözékben menekülők közül is sokan átfagytak, néhány ember pedig egyenesen a jeges vízből küzdötte fel magát a mentőcsónakokba. A két kórterem egy-kettőre megtelt, néhány ágyon ketten is pihentek.

712 ember menekült meg a *Titanic*ról. Ők most ott tolongtak a háromszor kisebb *Carpa-*

thia fedélzetén: embertelen volt a zsúfoltság, ugyanakkor kísérteties a csönd. A mentőhajó utasai minden lehetséges módon igyekeztek segíteni – ki ruhát, ki tartalék fogkefét ássott elő a csomagjából –, néha mégis kisebb izgalom támadt. Néhány későn ébredő első osztályú utas, amikor meglátta az ismeretlen ágról szakadtakat, felháborodva igyekezett megtudni, hogy miért engedtek fel közéjük annyi harmadosztályú utast. Nagy volt a meglepetésük, amikor a stewardok közölték velük, hogy azok bizony még náluk is jobb módú menekültek. A harmadosztályon is nagy volt a nyüzsgés. „Alig győztük a sok munkát és vigasztalást” – emlékezett a magyar orvos. A vizsgálóvá alakított fedélközi ebédlőben például egy olasz asszony kereste sírva a gyermekeit. Hisztérikus ordításából az egyik olasz pincérnek egyetlen szót sikerült kihámozni: Bambini! Az egyik gyerek hamarosan előkerült, de az asszony zokogva tartotta fel két ujját: kettő volt! Végre megke-
rült a másik is – a teakonyhában melengették, a sütő mellett. A nászutasoknak volt a legnehe-

zebb. Nyolc frissen egybekelt pár döntött úgy, hogy a *Titanic* fedélzeten ünneplik meg közös életük egyik legnagyobb eseményét. Két pár élt túl. A *Titanic* tragédiájának 32 osztrák-magyar állampolgárságú áldozata közt egy nászutas-pár is volt (emléküket kegytábla őrzi a tiszaroffi templomban). Az elgyötört túlélők szenvedése dr. Lengyel Árpád örök emléke maradt – egy szerencsétlen fiatalasszony benne vélte felismerni elveszett férjét.

1912. április 18-án este 21.35-kor a *Carpathia* végre megérkezett New Yorkba. Leeresztették a *Titanic* mentőcsónakjait – amelyeket reggelre teljesen kifosztottak a szuvenírvadászok – majd partra szálltak a túlélők is, akiket azonnal megostromolt a hírekre éhes metropolisz riporterhadserége. Miután őket kifagatták, a mentőhajó legénysége következett: megszületett a *Carpathia* legendája.

A *Carpathia* valóban rendkívüli teljesítményt ért el. A jeges atlanti éjszakában a *Titanic* túlélőinek megmentéséért folytatott életveszélyes száguldás már önmagában tiszte-

letet parancsolt, a New Yorkba vezető út azonban további megpróbáltatásokat tartogatott: a 712 túlélő súlytöbblete, a leereszkedő sűrű köd és a feltámadó vihar alaposan igénybe vette a *Carpathia* állóképességét. Egy alkalommal annyira megdőlt a hajó, hogy az utasokat át kellett vezényelni az ellenkező oldalra.

E gyáltalán nem meglepő tehát, hogy a példátlan mentésben részt vevő hajót és legénységét mindenütt megkülönböztetett tisztelettel fogadták. Nem volt ez másképp Magyarországon sem, ahová – a rendkívüli kitérő miatti késéssel – csak 1912. május 7-én érkezett meg a *Carpathia*. Május 10-én viszont már Budapesten fogadták a tisztikart. József főherceg és Lukács László miniszterelnök állami kitüntetést adományozott Rostron kapitánynak, a személyzet tagjait pedig barátságos labdarúgó mérkőzésre hívta ki a Magyar Testgyakorlók Köre (MTK). A bevételt a *Titanic* károsultjainak megsegítésére ajánlották fel. A végeredmény: MTK–*Carpathia* 3:2. □